

recerca

El jaciment arqueològic del Vila-sec: el material ceràmic

Josep Francesc Roig Pérez

Introducció

Aquestes pàgines pretenen ser una ampliació d'un article anterior "Darreres evidències d'època romana a l'actual terme d'Alcover: el Camí del Mol¹ i el Vila-sec" publicat dins el *Butlletí* del Centre d'Estudis Alcoverencs, número 114 (any 2007, pàgines 45-60).

Tal i com ja vam comentar en l'article anteriorment referenciat, la intervenció arqueològica realitzada a la partida coneguda com el Vila-sec¹ va ser motivada pel Projecte de millora i desdoblament de la C-14 entre les poblacions de Reus i Alcover. El conjunt de restes documentades correspon a una *fliginia* o bòbila romana destinada a la fabricació de peces ceràmiques.

¹ La partida coneguda amb el nom de Vila-sec es troba situada a tres quilòmetres al sud del poble d'Alcover. Aproximadament a l'alçada del km 20 de l'antiga C-14 i del 76,8 de la via fèrria Reus-Lleida. La direcció tècnica dels treballs arqueològics va anar a càrrec de l'arqueòleg Josep Francesc Roig Pérez de l'empresa CODEX — Arqueologia i Patrimoni. El rebaix mecànic i l'excavació arqueològica en extensió es va portar a terme entre el 13 de novembre i el 31 de desembre de 2006 prèvia autorització de la Direcció General de Patrimoni amb data del 30 d'octubre de 2006. I també, entre el 15 de gener i el 23 de març de 2007 prèvia autorització de la Direcció General de Patrimoni amb data del 15 de gener del mateix 2007.

El material ceràmic

La classificació dels materials ceràmics s'efectua prenent com a referència els repertoris tipològics més recents i d'ús més habitual. L'ús i la consulta d'obres de referència de caire genèric s'ha de completar sovint amb bibliografia més específica per a qüestions de caire més particular. Cal però no oblidar les característiques formatives del dipòsit arqueològic (nivell d'enderroc, farciment constructiu, abocador de deixalles, etc.) on hem recuperat aquest material.

Durant la intervenció arqueològica portada a terme al jaciment del Vila-sec es recuperaren un total de 59.196 fragments. Tot i el que pot semblar per les seves característiques de centre de producció ceràmic, el jaciment del Vila-sec no presenta una cultura material poc variada, sinó que tot el contrari, hem recuperat una gran varietat de tipus de material ceràmic, vitri i metàl·lic. En aquest article tan sols presentarem el material ceràmic produït a la bòbila del Vila-sec, i deixarem de banda el material ceràmic d'importació,² el material vitri³ i el material metàl·lic.⁴

El material de fabricació pròpia és de gran interès gràcies a la gran diversitat de formes i sobretot al fet que és la ceràmica que fabricaven els artesans del Vila-sec. Aquestes peces són el reflex fidel d'un moment concret i ens evidencien uns costums i unes tradicions típicament romanes. Aquestes peces les podem agrupar en diferents grups segons la seva funcionalitat: ceràmica comuna que, juntament amb la ceràmica de cuina, estava destinada a usos de cuina i com a vaixel·la de taula; les àmfores i els grans contenidors o dolia destinats a emmagatzemar productes i el material constructiu, com ara teules corbes, planes i maons dedicats a la construcció.

La ceràmica comuna, per la seva condició humil, estava destinada a l'ús quotidià i diari. Així, doncs, es tracta d'objectes estandarditzats, molt funcionals i que obeeixen a unes necessitats de vida i no es regeixen per modes com ara la vaixel·la fina o les sigillates. Dins d'aquesta gran família trobem dues grans categories, segons l'aspecte funcional, els recipients de cuina i la vaixel·la de taula. Dins del primer grup trobem aquells vasos per preparar i cuinar els aliments, com ara olles (vegeu làmina I), cassoles (vegeu làmina

² El material d'importació comprèn bàsicament tres categories: la vaixel·la de taula, la vaixel·la de cuina i les àmfores. Dins de la primera categoria documentem la Terra Sigillata itàlica (destaquem les formes Consp. 18.2, Consp. 23.1, Consp. 33.1 i Consp. 36.3.2), la Terra Sigillata sud-gal·lica (destaquem les formes Drag. 15al, Drag. 15bl, Drag. 17b, Drag. 18a, Drag. 24/25b, Drag. 27b, Drag. 33al, Haltern 5 i Ritt. 12), la Terra Sigillata hispànica (destaquem les formes Drag. 15/17, Drag. 18, Drag. 24/25, Drag. 30, Drag. 35, Drag. 36, Drag. 37 a i Drag. 37b) i la Terra Sigillata africana (destaquem les formes Lamb. 2a i Lamb. 4/36A). Dins de la segona categoria també arriben produccions africanes, com les cassoles tipus Lamb. 10A, Lamb. 10B, Ostia III, 267A, Ostia III, 324 i les tapadores Ostia II, 302 i Ostia III, 332. En canvi dins de la tercera categoria al Vila-sec arriben àmfores bètiques, tipus Dr. 7-II, Dr. 20B i Haltern 70 i, àmfores itàliques, tipus Dr. I i Dr. 2-4.

³ El conjunt d'objectes de vidre és poc nombrós a causa del fet que són objectes molt delicats per a un establiment industrial. Tot i així hem recuperat fragments de gots i copes que formarien part de la vaixel·la de taula.

⁴ Destaquem els claus de ferro i bronze.

2), tapadores (vegeu làmina 3) o morters (vegeu làmina 4). També incloem els recipients per guardar els aliments com ara els gibrells (vegeu làmina 5) o els grans contenidors. En el segon grup, la vaixel·la de taula, trobem els recipients per menjar i servir a taula, com ampolles, bols o plats (vegeu làmina 6), gerres (vegeu làmina 7) i gots.

Com a recipients per a l'emmagatzematge i el transport tenim les dolia i les omni-presentes àmfores. Les dolies no han estat motiu de grans estudis, tot i així hem de reconèixer el gran paper que tenien dins de l'equipament necessari per a qualsevol vil·la d'explotació romana. Tot el contrari succeeix amb les àmfores, un dels objectes d'estudi romans més privilegiats. La seva estandardització ens en facilita el reconeixement tipològic i a la vegada ens permet el seguiment dels grans fluxos comercials entre les diferents regions que formaven el món romà. A la bòbila del Vila-sec es fabricaven les àmfores tipus Dressel Dr. 2-4 (vegeu làmines 8 i 9). Aquest tipus concret d'àmfora deriva de prototipus grecs del segle III aC. Després va ser imitada a l'actual Itàlia a finals del segle I aC; més tard, va passar el mateix a la província de la Tarraconense. Les seves característiques ens defineixen un recipient amb una vora petita, marcada per un engruiximent semicircular pel costat exterior; el coll és cilíndric i força alt, separat del cos per una línia molt pronunciada; les nanses són de secció bifida, llargues i en angle recte molt marcat en la seva unió sota el llavi; el cos és cilíndric amb unes formes arrodonides i acaba en un pivot massís en punta.

La presència de segells en els exemplars d'àmfora recuperats al jaciment del Vila-sec (vegeu làmina 10) és molt pobra, tan sols hem recuperat 8 segells. D'aquests, 6 corresponen a ITA (ITALicus?), un a NTO i un altre a G·VF. La cartel·la de tots ells, excepte un dels segells ITA, medeixen 2,5 centímetres de llarg per 1 centímetre d'amplada. Els segells van ser situats al llavi o a l'espatlla. En canvi, si hem recuperat més grafit, tots *ante cocturam* i localitzats al pivot. Els grafitos proporcionen una sèrie de signes alfabètics (es llegeixen a l'inrevés de la seva posició natural), d'entre els que destaquen Z, V i S. No és clara la seva funció, però s'especula amb una funcionalitat numèrica, és a dir, facilitaven el recompte de les peces elaborades (Járrega 2009, III-III2).

El material constructiu recuperat al jaciment del Vila-sec és un material molt funcional i adaptable a unes formes i a unes mesures estandarditzades. Les teules planes o *tegulae* són formades per un rectangle i unes aletes a la cara superior dels laterals. Aquesta forma permetia encaixar-les en sentit longitudinal, fent filades sobre l'embigat de fusta. Els imbrices eren unes teules corbes que eren col·locades per cobrir els laterals de les *tegulae* i aconseguir així una coberta impermeable. Altres tipus de material constructiu són els maons rectangulars destinats a la construcció de parets i les antefixes (vegeu làmina 11), unes plaques decoratives que es col·locaven a la part exterior de l'imbrices i decoraven així les teulades dels edificis.

I en darrer lloc, enumerarem també dos tipus de peces de ceràmica més. Els pesos de teler i les llànties (vegeu làmina 12). Els primers es fabricaven al Vila-sec i són de forma paral·lelepèdica, massissos i travessats per un forat per on aniria lligat un dels fils per facilitar així la confecció de teixits. Pel que respecta a les llànties, no hem trobat els motlles per a la seva fabricació, tot i així pel tipus d'argila utilitzada pensem que també eren fabricades a la bòbila del Vila-sec.

Bibliografia

- AA.VV. *Atlante delle forme ceramiche I. Ceramica fina romana nel bacino mediterraneo (medio e tardo Imperio)*, Enciclopedia dell'Arte Antica Classica e Orientale. Roma: 1981.
- AA. VV. DICOCER. *Dictionnaire des Céramiques Antiques (VIIème s. av. n. è. – VIIème s. d. n. è.) en Méditerranée nord-occidentale* Provence, Languedoc, Ampurdan, Lattara. G. Lattes: 1993.
- CODEX. 2003a, *Memòria de la prospecció arqueològica al jaciment del Vila-sec a Alcover (Alt Camp) afectat per l'alternativa 3 del "Projecte de desdoblament de la G-14 de Reus a Alcover"*. Lliurada al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- CODEX 2003b, *Memòria d'excavació: Camí del Molí (Alcover, Alt Camp)*. Lliurada al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- CODEX. 2008, *Memòria dels treballs de delimitació arqueològica al jaciment del Vila-sec afectat pel projecte de millora i desdoblament de la G-14 de Reus a Alcover (Alcover, Alt Camp)*. Lliurada al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- GUOMO DI CAPRID, N. 1972, "Proposta di classificazione delle fornaci per ceramica e laterizi nell'area italiana", *Sibrium*, II, pàg. 371-464.
- GUOMO DI CAPRID, N. "Ceramica in Archeologia 2. Antiche tecniche di lavorazione e moderni metodi di indagine", *Studia Archaeologica*, 144, L'Erma di Bretschneider. Roma: 2007.
- DUHAMEL, P. "Morphologie et évolution des fours céramiques en Europe Occidentale – protohistoire, monde celtique et Gaule romaine", *Acta Praehistorica et Archaeologica*, 1979, pàg. 9-10, 49-76.
- ETTLINGER, E. Et alii. *Conspectus Formarum Terrae Sigillate Italico modo Confectae*, Römisch-germanische Kommission des deutschen archäologischen Instituts zu Frankfurt a.M.. Bonn: 1990.
- ETTLINGER, D. "Tipología de hornos cerámicos romanos de España", *Archivo Español de Arqueología*, XXXVIII. Madrid: 1965, pàg. 170-174.
- JÀRREGA, R. "La producció vinícola i els tallers d'àmfores a l'Ager Tarraconensis i l'Ager Dertosanus", *El vi tarraconense i laietà: ahir i avui. Actes del Simposium, Documenta 7*, Institut Català d'Arqueologia Clàssica. Tarragona: 2009, pàg. 99-123.
- JUAN, L. C.; BERMÚDEZ, A.; MASSÓ, J.; RAMÓN, E. "Medio natural y medio económico en la industria alfarera: el taller iberorromano de Fontscaldes (Valls, Alt Camp, Tarragona)", *Butlletí Arqueològic*, época V, núms. 8-9, Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Tarragona: 1989, pàg. 59-85.
- LE NY, F. "Les fours de tuiliers gallo-romains, Editions de la Maison des Sciences de l'Homme", *Documents d'Archéologie Française*, 12. Paris: 1988.

- MASSÓ, J. "El terme d'Alcover a l'antiguitat", *Alcover. Estat de la Qüestió*, Centre d'Estudis Alcoverencs. Alcover: 1987, pàg. 37-56.
- MASSÓ, J. "Alcover i la romanització del Camp de Tarragona", *Alcover. Una Història*, Centre d'Estudis Alcoverencs. Alcover: 1997, pàg. 33-52.
- MASSÓ, J. "Dades sobre la producció d'àmfores de vi romanes en el sector occidental del Camp de Tarragona". *2n Col·loqui Internacional d'Arqueologia Romana. El vi a l'antiguitat. Economia, producció i comerç al Mediterrani occidental*. Monografies Badalonines, 14, Museu de Badalona. Badalona: 1998, pàg. 283-288.
- MASSÓ, J.; ROIG, J. F. "Notes sobre un lot de gerres de ceràmica trobat a la pedrera de la Lloera", *Butlletí*, 107, Centre d'Estudis Alcoverencs. Alcover: 2004, pàg. 13-19.
- MOREL, J. P. *Céramique campanienne: les formes* (2 vols.). Roma: 1981.
- OTIÑA, P. "Les restes ceràmiques de Mas de Fau", *Butlletí*, 95, Centre d'Estudis Alcoverencs. Alcover: 2001, pàg. 4-7.
- PADRÓS, P. "Can Peixau. Un centre productor d'àmfores al territorium de Baetulo", *2n Col·loqui Internacional d'Arqueologia Romana. El vi a l'antiguitat. Economia, producció i comerç al Mediterrani occidental*. Monografies Badalonines, 14, Museu de Badalona. Badalona: 1998, pàg. 185-190.
- RAMON, E. "Alcover i el seu entorn a l'època ibèrica", *Alcover. Una Història*, Centre d'Estudis Alcoverencs. Alcover: 1997, pàg. 19-32.
- REVILLA, V. "Producción artesanal, viticultura y propiedad rural en la Hispania Tarraconense", *Gerión*, 13, Servicio de Publicaciones. Universidad Complutense. Madrid: 1995, pàg. 305-338.
- ROGA, M.; FERNÁNDEZ GARCÍA, I., coord. *Terra Sigillata hispánica. Centros de fabricación y producciones altoimperiales*. Jaén-Málaga: 1999.
- ROIG, J. F. "Arqueologia a Alcover", *Butlletí*, 87, Centre d'Estudis Alcoverencs. Alcover: 1999, pàg. 17-29.
- ROIG, J. F. "Inscripcions romanes sobre pedra d'Alcover", *Butlletí*, 95, Centre d'Estudis Alcoverencs. Alcover: 2001, pàg. 20-44.
- ROIG, J. F. "Darreres evidències d'època romana a l'actual terme d'Alcover: el camí del Mol' i el Vila-sec", *Butlletí*, 114, Centre d'Estudis Alcoverencs. Alcover: 2007, pàg. 45-60.
- TCHERNIA, A. "Les amphores vinaires de Tarraconaise et leur exportation au début de l'Empire", *Archivo Español de Arqueología*, 44, Madrid: 1971, pàg. 38-85.
- TCHERNIA, A.; Zevi, F. "Amphores vinaires de Campanie et de Tarraconaise à Ostie" *Recherches sur les amphores romaines*. Roma: 1971, pàg. 35-67.
- VEGAS, M. *Cerámica común romana del Mediterráneo Occidental*, Pub. Ev. 22. Barcelona: 1973.

Làmines

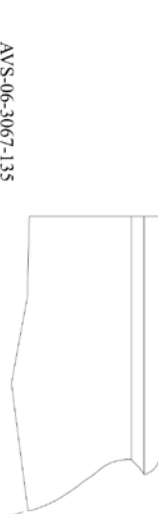
AVS-06-3067-134

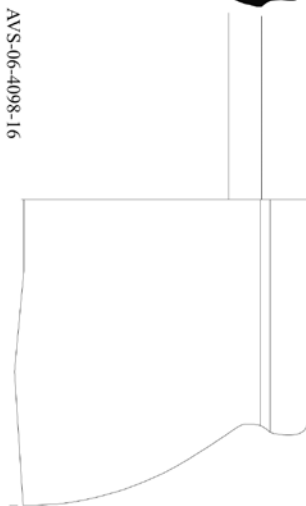
AVS-06-4098-19

AVS-06-3067-135

AVS-06-4098-16

AVS-06-3067-95

AVS-06-3067-97

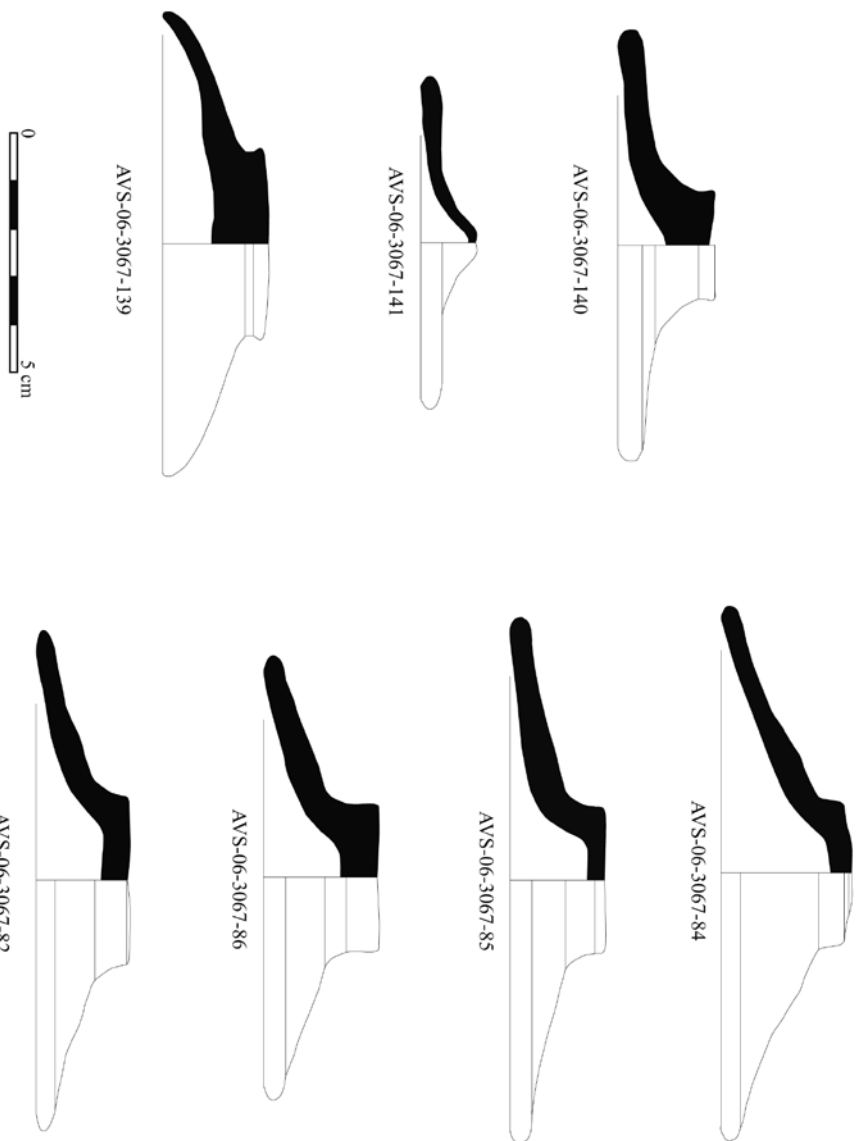

AVS-06-3067-144

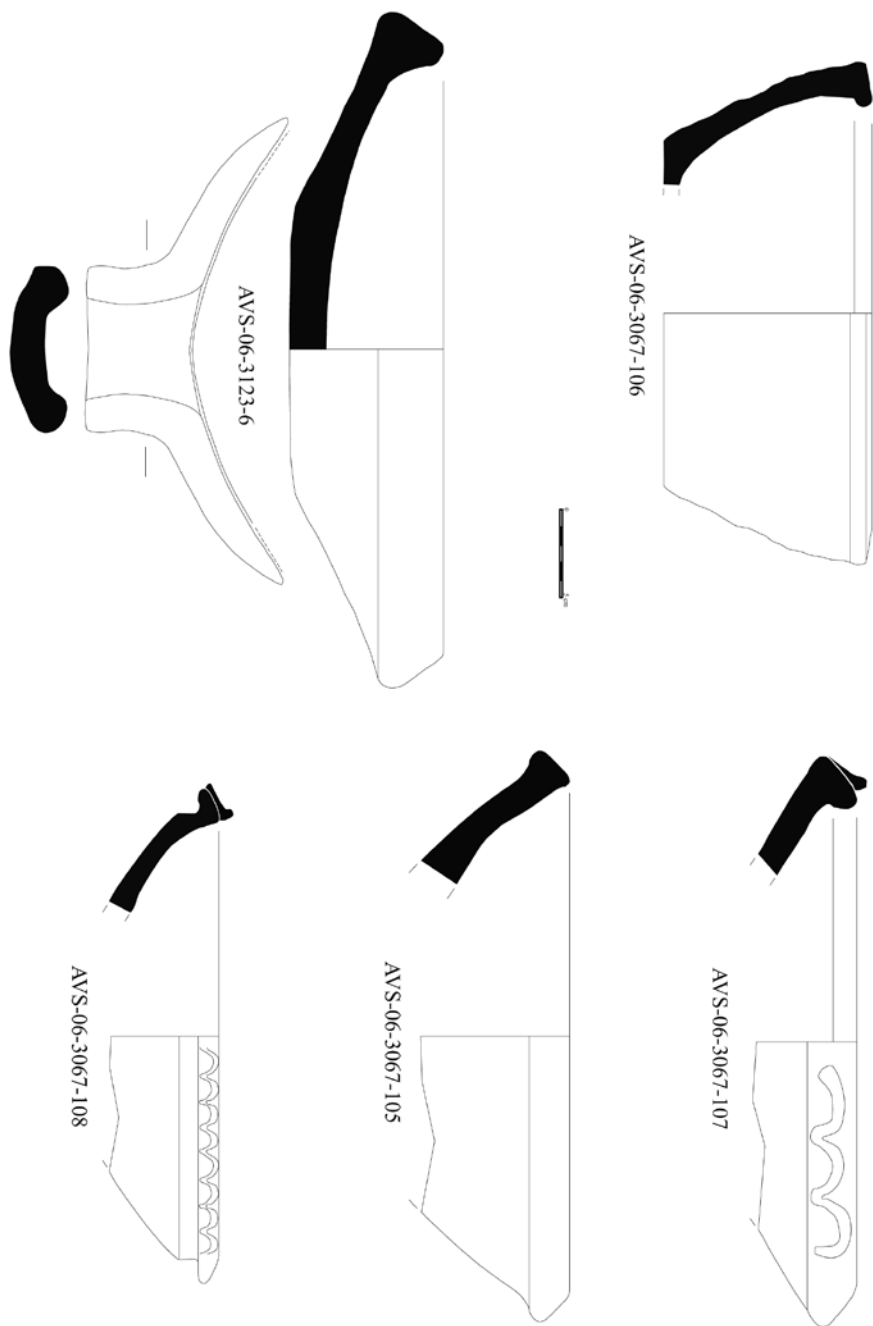

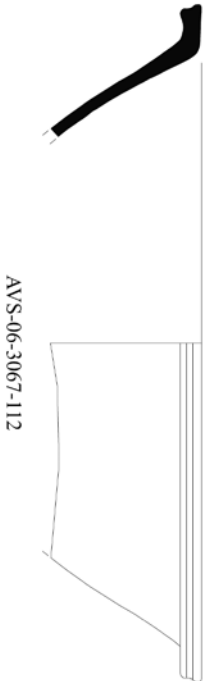
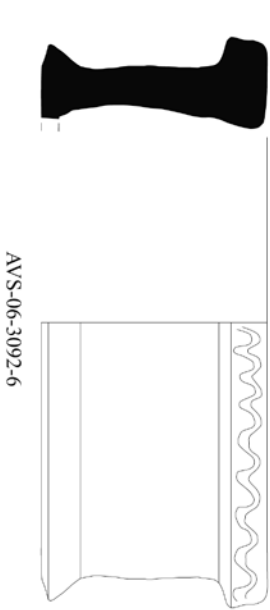
AVS-06-3092-5

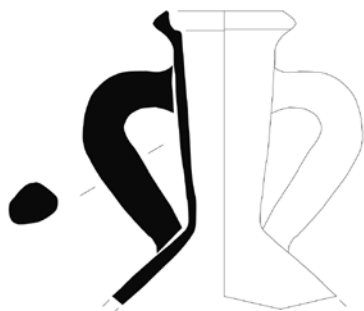
Comuna oxidada: cassoles

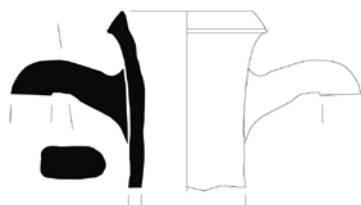
Comuna oxidada: tapadores

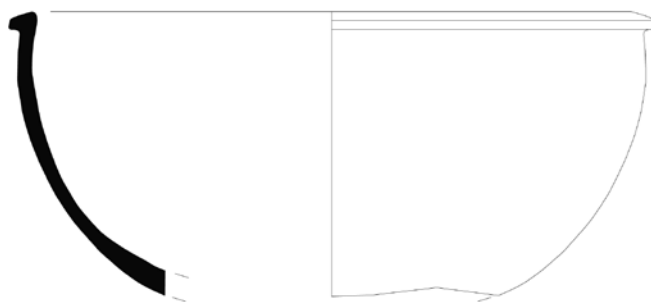

AVS-06-3067-117

AVS-06-4033-2

AVS-06-3061-2

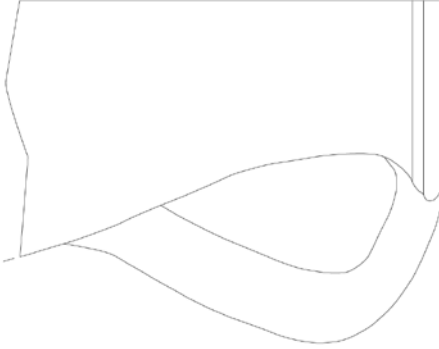

AVS-06-3067-98

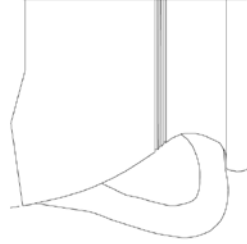
Comuna oxidada: ampolles, bol i plat

AVS-06-3067-128

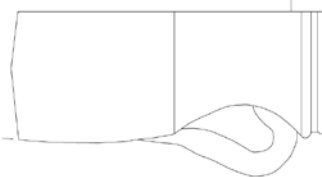
AVS-06-3067-127

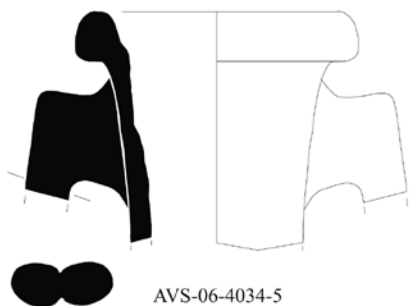
AVS-06-3067-125

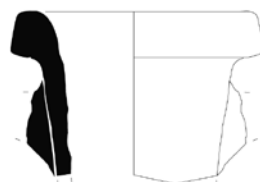
AVS-06-3067-126

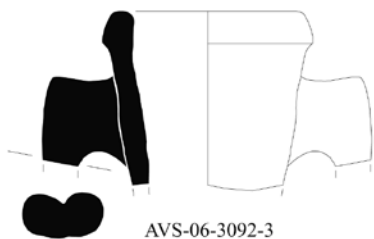
Comuna oxidada: gerretes

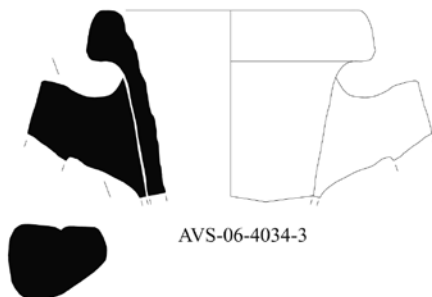
AVS-06-4034-5

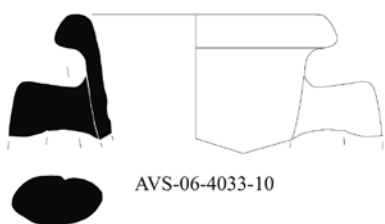
AVS-06-4033-9

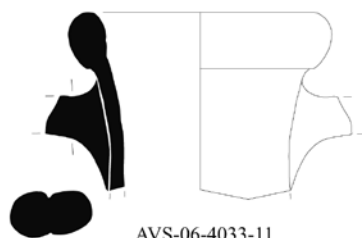
AVS-06-3092-3

AVS-06-4034-3

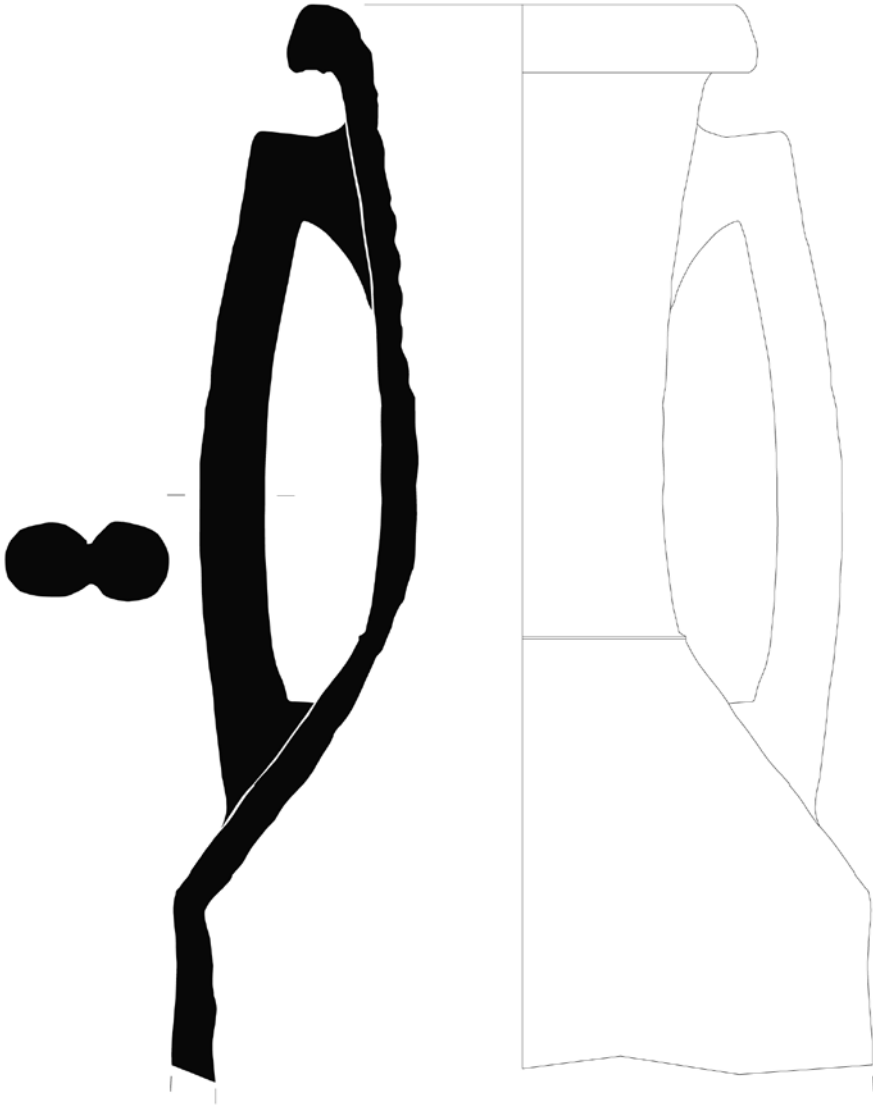

AVS-06-4033-10

AVS-06-4033-11

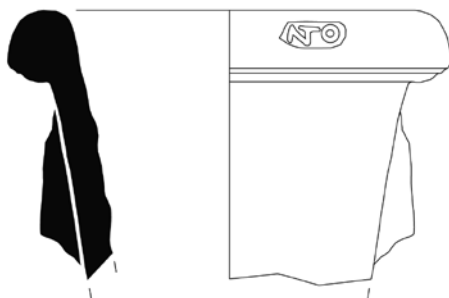
Àmfores tipus Dressel 2-4

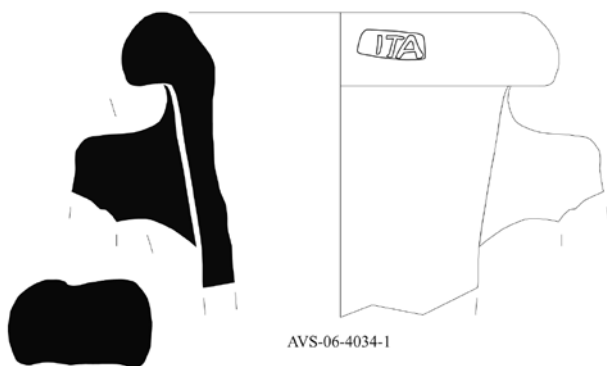
AVS-06-3091-9

0 5 cm

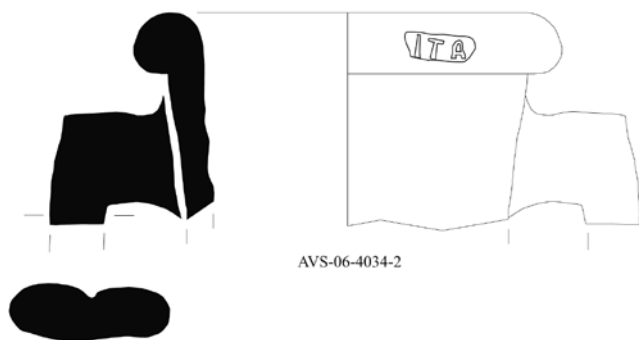
Àmfora tipus Dressel 2-4 tardana

AVS-06-3061-6

AVS-06-4034-1

AVS-06-4034-2

AVS-06-3061-1

Antefixes

1: AVS-06-3067-12

2: AVS-06-3067-10

3: AVS-06-3067-11

4: AVS-06-3067-27

5: AVS-06-3123-13

6: AVS-06-3002-3

7: AVS-06-3049-20

Llànties. 1: Selene; 2: Griu; 3: escena mitològica; 4: Lloba que alleta Ròmul; 5: Medusa; 6: escena eròtica; 7: Cabra i Cupido (escena mitològica relacionada amb el culte dionisiac)